

TILSHUNOSLIKDA GENDERING GRAMMATIK TAHLILI O'ZBEK, RUS,
INGLIZ TILI HAMDA ARAB TILI MISOLIDA

Safarova Zarnigor

O'zDJTU talabasi

safarova.zarnigor@list.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7933451>

Annotatsiya. Ushbu maqolada gender tilshunosligi muammosi ko'rib chiqiladi va uning paydo bo'lishi va shakllanishi, birinchi navbatda, ingliz tilidagi lingvistik adabiyotda, ilmiy adabiyotlarga sharh, uning tahlili va qisqacha tavsifi, arab tili materiali bo'yicha gender nutqining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Keltirilgan to'rt til yuzasidan grammatik gender tahlili asosida jins kategoriyalari ot, sifat va boshqa nutqning ba'zi xarakterli diskursiv tendentsiyalarini aniqlash bayon qilingan.

Kalit so'zlar: jins, grammatik tushuncha, diskursiv tendentsiya, gender muammolari, erkak va ayol nutqi, kommunikativ uslub, lug'at, lingvistik ong.

ГРАММАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РОДА В ЛИНГВИСТИКЕ УЗБЕКСКОГО,
РУССКОГО, АНГЛИЙСКИЙ И АРАБСКИЙ В КАЧЕСТВЕ ПРИМЕРА

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема гендерной лингвистики и ее возникновения и развития, прежде всего в лингвистической литературе на английском языке, обзор научной литературы, ее анализ и краткая характеристика, особенности гендерной речи на материале. Анализируется арабский язык. На основе анализа грамматического рода четырех языков описываются общие категории существительных, прилагательных и некоторые характерные дискурсивные тенденции речи.

Ключевые слова: род, грамматический концепт, дискурсивная тенденция, гендерные проблемы, мужская и женская речь, коммуникативный стиль, лексика, языковое сознание.

GRAMMATICAL ANALYSIS OF GENDER IN LINGUISTICS UZBEK, RUSSIAN,
ENGLISH AND ARABIC AS AN EXAMPLE

Abstract. This article examines the problem of gender linguistics and its emergence and formation, primarily in linguistic literature in English, a review of scientific literature, its analysis and brief description, specific features of gender speech. The characteristics of the Arabic language are analyzed. Based on the grammatical gender analysis of the four mentioned languages, the gender categories of nouns, adjectives and some characteristic discursive tendencies of speech are described.

Key words: gender, grammatical concept, discursive tendency, gender problems, male and female speech, communicative style, vocabulary, linguistic consciousness.

Kirish

So'nggi paytlarda tilshunoslikda tilning gender tabaqalanishini o'rganish muammosiga katta e'tibor berilmoqda. Olimlar tobora ko'proq nutqda gender va gender muammolarini eng samarali lingvistik o'rganishni faol foydalanish aspektida, dolzarb suhbatni yaxlit tahlil qilish doirasida amalga oshirish kerak degan xulosaga kelishmoqda. Shu sababli, erkak va ayol tilining xususiyatlarini ularning nutq xatti-harakatining strategiyasi va taktikasi yoki tipik diskursiv tendentsiyalari nuqtai nazaridan obyektiv ravishda o'rganish dolzarb ko'rinadi.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda til birliklarining gender xususiyatlarini ilmiy-amaliy tadqiq etish alohida ahamiyat kasb etdi. Davlatimiz Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev, "Fan sohasida aynan fundamental tadqiqotlar doirasida ijobiy natijalarga erishilayotgani bejiz emas". Bu jarayonda rejalashtirilgan vazifalar ingliz, rus va o'zbek va boshqa tillarning frazeologiyasi materialida gender tushunchalarini shakllantirish omillarini qiyosiy tahlil qilishni taqozo etadi.

Til shunchaki muloqot vositasi emas. Til atrofdagi dunyo va madaniyatni aks ettiradi va shu bilan birga undan foydalanadigan odamda bu dunyo qanday ishlashi va qanday bo'lishi kerakligi haqida ma'lum bir tasavvurni shakllantiradi. Tilni har kuni ishlatib, biz shunchaki gapirmaymiz, biz erkaklar va ayollar, atrofimizdagi jamiyat qanday bo'lishi kerakligi haqidagi g'oyalarimizni o'rgatamiz, takrorlaymiz va mustahkamlaymiz. Jins kategoriyasi erkak, ayol va betaraf grammatik ma'nolari orqali hosil bo'ladi. Bu grammatik ma'nolar o'tning sifatlar va boshqa undoshlar bilan belgilanish qobiliyatini ifodalaydi.

Gender masalalariga qiziqish o'tgan asrning 60-yillarida feministik oqimlar ta'sirida G'arb tilshunosligida paydo bo'lgan va tahlil asosan ingliz tili materiali bo'yicha olib borilgan. Rus tilshunosligida jinsning lingvistik ifodalanish xususiyatlarini o'rganish nisbatan yaqinda boshlangan. Mahalliy gender tilshunosligining paydo bo'lishi XX asrning 90-yillari o'rtalariga to'g'ri keladi. Hozirgi vaqtda tadqiqotning bir nechta yo'nalishlari mavjud: ijtimoiy va psixolingvistik, kommunikativ-diskursiv. Hozirgi vaqtda erkak va ayol nutqini o'rganishning eng istiqbolli yo'nalishi jamiyatning madaniy an'analarini hisobga olgan holda turli xil kommunikativ vaziyatlarda erkaklar va ayollarning nutq xatti-harakatlari strategiyasi va taktikasini tahlil qilish hisoblanadi. Gender parametrining zamonaviy tadqiqotlari turli janrlardagi og'zaki va yozma nutq asarlari materiallari bo'yicha amalga oshiriladi: grammatik, texnik, siyosiy, she'riy, reklama matnlari va boshqalar. Gender tadqiqotlariga bag'ishlangan ba'zi asarlarni tahlil qilish rus tilida ham, ingliz tilida ham jinsiy kategoriyaning namoyon bo'lishi haqida xulosaga keladi.

Gender lingvistikasining rivojlanishi zamonaviy falsafaning rivojlanishi va gumanitar fanlarning ilmiy yo'nalishlarini almashinishi bilan bog'liq holda XX asrning oxirgi 10 yilliklariga to'g'ri keladi. Gender lingvistikasi umumiy holatda ikki guruh savollarni o'rganadi:

1. Genderning tilda yuzaga chiqishi: leksika, sintaksis, rod kategoriyasi va qator bo'limlarda namoyon bo'ladi. Bunday yondashuvning maqsadi tilda turli jinsdagi odamlarning tilini ifodalanishi, erkak va ayollarga qanday baho berilishi hamda qaysi semantik oblastlarda ularning ko'proq tarqalganligi, buning asosida qanday lingvistik mexanizm mavjudligi bilan ifodalanadi.

2. Genderning nutqda yuzaga chiqishi: gender qanday vositalar va qanday kontekstlar yordamida ifodalanayotganligi, bu protsessga ijtimoiy faktorlar va kommunikativ vositalar qanday ta'sir ko'rsatayotganligi o'rganiladi. Hozirgi vaqtgacha bu sohada ijtimoiy determinizm nazariyasi va biodeterminizm nazariyalari raqobat qilib kelmoqda.

G'arb tillaridagi gender omili keng o'rganilgan va o'rganib kelinmoqda. MDH xalqlari tillari misolida ham keyingi yillari muayyan materiallar to'plandi. Bu borada rus tilshunoslarining tadqiqotlari ko'p. K.Kirilina, A.Popov, M.Kolesnikova, I.Zikova, O.Vaskova kabilar gender belgili til birliklari lug'atini tuzish, turli tillarda gender munosabatlarining aks etishi, tijorat va boshqa maqsadlarda gender leksikadan foydalanish borasida tadqiqotlar olib borganlar. Gender tadqiqotlarda qo'lga kiritilgan natijalar hozirgi davrda o'ta dolzarb madaniyatlararo muloqotlarda yuzaga keluvchi muammolarni hal qilishda qo'l kelishi aniq. Shiddat bilan yangilanayotgan ilm-fan kundan kunga yangi izlanishlar qilishga chorlaydi. Shu jihatdan gender lingvistikasini

o'rganish va chuqurroq tahlil qilish hozirgi davr tilshunosligining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Xulosa qiladigan bo'lsak, jahon tilshunoslarining e'tiborini tortgan gendrologiya o'zbek lingvistikasida ham alohida dolzarblik kasb etadi. O'zbek tilida faqatgina ayollarga yoki erkaklarga xos bo'lgan so'zlashuvning gender xususiyatlari, ayrim xorijiy tillarda ikkala jins vakillariga ham xos bo'lishi mumkin. O'zbek tilining gender xususiyatlarini o'rganuvchi tadqiqotchilar kelgusida ushbu fikrni batafsil dalillab, chuqurroq tahlil etadilar shu jumladan men ham aynan shu mavzu ostida izlanishlarimni davom ettirib, gender lingvistikasini rivojiga o'z xissamni qo'shish maqsadida qiyosiy izlanishlar olib bormoqdaman. Zero, nutqimizdagi so'zlarni gender tilshunosligi tamoyillari asosida tahlil qilish, jins nuqtai nazaridan o'rganish gender tilshunosligining yangi qirralarini ochishda muayyan ilmiy ahamiyatga egadir.

Birinchidan, keltirib o'tilgan ya'ni o'zbek, rus, arab hamda ingliz tilida ham gender tushunchasi mavjud. Faqat o'zbek tili grammatikasi bundan mustasno. Ya'ni biz erkak hamda ayolga ham bir xil olmosh, sifat va fe'l ishlatilishimiz bilan qolgan tahlil qilinayotgan uch tildan farq qiladi. O'zbek tilida gender tushunchasi asosan kontekstdagina namoyon bo'lishi mumkin. Biz buni erkak va ayolning nutqidan farqlab olishimiz va ularning emotsiya qiziqishlaridan, ishlatgan so'zlaridan ajratib olishimiz lozim. Chunki o'zbek tilidagi so'zlarni dastlabki shakllaridanoq qaysi turkumga mansub ekanligini aniqlash, shuningdek, mustaqil holda qo'llash mumkin. Masalan, ot, oq, ol, oz, oh kabi bir xil konstruksiyadan iborat bo'lgan so'zlar ularning ma'nosiga qarab ot, sifat, fe'l, ravish, undov kabi ma'lum turkumga kiritiladi.

Dastlab, bu sohadagi ishlar G'arbda paydo bo'ldi va nutq va tilning erkak va ayol xususiyatlarining birinchi tizimli tavsifi german va roman tillari guruhlarini asosida amalga oshirildi. Rus tilshunosligiga kelsak, bu mavzu bo'yicha birinchi muntazam tadqiqotlar faqat 80-yillarning oxiri va 90-yillarning boshlarida amalga oshirila boshlandi. 90-yillarning o'rtalarida ular tez sur'atlar bilan rivojlana boshladi. Gender tilshunosligining tadqiqot obyekti til va jins o'rtasidagi munosabat, ya'ni jinsning tilda qanday namoyon bo'lishi masalasidir. Genderologiya insonning biologik jinsining uning madaniy o'ziga xosligi, ijtimoiy mavqei, ruhiy xususiyatlari, xatti-harakati, shu jumladan nutqi bilan bog'liqligini o'rganadi. Rossiyada lingvistik gender tadqiqotlari sohasida Moskva davlat lingvistik universiteti tomonidan keng qamrovli tadqiqotlar olib borilmoqda. XX asrning oxirida Rossiyada til va jins o'rtasidagi munosabatlar muammolari bilan shug'ullanadigan gender tilshunosligi sohasidagi tadqiqotlar jadal rivojlana boshladi. Gender tilshunosligi kasbiy terminologiyada erkak jinsining ustuvorligi sabablarini tushuntirishga harakat qiladi va narsalarning mavjud tartibini o'zgartirishga harakat qiladi. Gender - rus tilida otlar, olmoshlar, sifatlar va ma'lum fe'l shakllarini uchta sinfga ajratish uchun ishlatiladigan grammatik kategoriyadir: erkak, ayol va neytral. Jins asosan otlarga tegishli, chunki u har bir otning ajralmas grammatik xususiyati hisoblanadi. Har bir ot dastlab uchta sinfdan biriga tegishli va bu sinflarning har biri so'zlarning oxiri va o'zgartiruvchi shakllari (sifatlar, olmoshlar va boshqalar) bilan bog'liq o'ziga xos grammatik xususiyatlarga ega. Ot o'zining barcha shakllarida grammatik jinsini saqlab qoladi va uni hech qachon o'zgartirmaydi. Rus tilidagi otlarning aksariyati lug'atda berilgan iqtibos shaklining oxiridagi ko'rinishiga ko'ra jinsga ega va ularning ma'nosi bu yerda hech qanday rol o'ynamaydi. Rus tilida biz avvalo rodga ya'ni jins kategoriyasiga qarab erkak-ayol yoki neytral tarzda grammatik qo'shimcha yoki harf qo'shish orqali ifodalaymiz. Rus tilida barcha so'zlar rodga ajratiladi rodlar esa uch turli bo'ladi.

1. мужской род

2. женский род

3. средний род

1. Мужской род (а,я,ь,й) harflari orqali ya'ni so'zlarning oxiriga qarab rodlarni ajratish mumkin. Faqat atoqli shaxslar uchungina ishlatiladi masalan:

Папа, дядя, kabi,

(ь) harfi faqatgina kasb hunar nomlarigagina ishlaydi masalan:

Предприниматель, воспитатель;

(й) harfi kamdan kam keladigan so'zlarga ishlaydi buni chuqurroq o'qiganimizdan so'ng bilib olamiz masalan: музей, трамвай, kabi.

2. Женский род (а, я, ь,) Ko'rib turganimizdek bu harflar yuqoridagi мужской родда ham mavjud, bular barchasi istisno ya'ni yodlab olibgina tushunib ishlatishingiz kerak. Мужской роддаги qoidalardan tashqari holdagi so'zlarda kelsa женский род hisoblanadi.

3. Средний род (о,е,) Masalan: яблоко, дверь, kabi

Har bir tilda so'zlar ma'lum belgi va xususiyatlariga ko'ra ayrim guruhlariga, ya'ni turkumlarga ajratiladi. O'zbek tilida so'zlarni turkumlar bo'yicha tasniflash rus tilidagiga nisbatan qiyinroq, chunki turli turkumlarga mansub bo'lgan o'zbekcha so'zlar rus tilidagi kabi maxsus morfologik ko'rsatkichga ega emas. Rus tilidagi sifatlar –ий, –ый, –ая, –яя, –ое, –ее; ravishlar –о, –е, fe'llar –ать, –ять, –ить, –ться kabi maxsus tugalmalarga ega, binobarin so'z o'zaklari ana shu qo'shimchalarsiz qo'llanmaydi. Ya'ni jins kategoriyasiga qarab foydalaniladi. Masalan biz o'zbek tilida bimalol ayol jinsi uchun “baland bo'yli ayol” “ baland bo'yli erkak” deb bimalol hech qanday qo'shimchalarsiz va hattoki bir xil sifatni ishlatamiz. Lekin rus tilida esa biz erkak jinsini ifodalash uchun “высокий мужчина” ayol jinsini ifodalash uchun esa “высокая женщина” sifatida murojaat qilamiz.

Ingliz tili hind-yevropa tillari oilasiga, arab tili esa somiy tillari oilasiga kiradi. Ular turli tillar oilasiga mansub, ammo ularda gender kelishuvlarida ba'zi o'xshashliklar va farqlar mavjud. Ingliz tilida ayollik va erkaklik o'rtasida bir nechta gender farqlari mavjud. Biologik kategoriya “jins” bilan “jins” grammatik kategoriyasi o'rtasidagi bog'liqlik juda yaqin. Tabiiy jinsiy farqlar uchun ingliz jinsi farqlarini aniqlaydi. Ingliz tilida uchta jins mavjud: erkak, ayol va neytral, arab tilida esa ikki xil: erkak va ayol jinsi. Raqam jihatidan arab tili uchta turga ega: birlik, ikkilik va ko'plik, ingliz tilida esa ikki xil: birlik va ko'plik. Ma'lumki, ingliz tilidan foydalanishda gender farqlari mavjud. Misol uchun, ingliz tilidagi ayollarning til uslubi ko'proq shaxsiydir va u obyektlarga ko'proq e'tibor qaratadigan erkaklar uslubiga qaraganda ko'proq ijtimoiy dinamikaga e'tibor qaratadi. Arab tilidan foydalanishda ham gender farqlari aniqlangan. Misol uchun, ayollar ko'proq rasmiy tildan foydalanadilar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tarjimonlar ko'pincha qarama-qarshi jinsdagi tilni tushunish va oxir oqibat tarjima qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Jins jonli va jonsiz otlarni ham farqlaydi. Bundan tashqari, umumiy jins va jamoaviy jins mavjud. Dunyoning ko'pgina tillarida barcha otlarni jins toifalariga ajratadigan grammatik jins tizimi mavjud. Berilgan otga tayinlangan jins jumladagi bog'langan narsalar bilan jins kelishuvini talab qiladi, masalan: aniqlovchilar, sifatlar va ko'rsatuvchi olmoshlar. So'nggi paytlarda ikkinchi til o'rganuvchi o'quvchilarning grammatik jinsni o'zlashtirishga qiziqishi ortib borayotgani aniqlandi. Gender farqlari tufayli arab tilida o'nga yaqin ko'rsatuvchi olmosh mavjud bo'lsa, ingliz tilida to'rtta ko'rsatuvchi olmosh mavjud. Xulosamdagi eng aniq fikrlar, birinchidan, ingliz jinsi

tabiiy, arab jinsi esa grammatik ekanligini ko'rsatadi. Ikkinchidan, ingliz tilidagi gender olmoshlarga ko'proq mos keladi, arab tilidagi gender esa otlar, olmoshlar, fe'llar va sifatlariga tegishli. Uchinchidan, jins bir tildan boshqa tilga nafaqat ingliz va arab tillarida farq qiladi va bu madaniyat bilan bog'liq. Grammatik jins birinchi bo'lib o'zlashtirilishi kerak bo'lgan eng qadimgi xususiyatlardan biridir.

Tadqiqotlarga ko'ra, "grammatik jins" tizimiga ega tillar otlarni morfologik yoki fonologik xususiyatlariga ko'ra jinslar sinfiga ajratadi. Grammatik jins tarjimonlarga maqsad tilga nisbatan jinsi boshqacha grammatiklashtirilgan manba tillaridan tarjima qilganda ba'zi qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Ingliz tilida A.Z Guiora (1983) fikricha, biologik jins faqat "he", "she" va "it" shaxs olmoshlarini tanlashda qandaydir ahamiyatga ega; u morfologiyani boshqa hech bir joyida ko'rsatilmaydi. Arab tili esa jins kategoriyasiga ko'proq e'tibor beradi, chunki u grammatik shakllarni tanlashni belgilaydi. Bu jihat genderni o'rganishda juda muhim, chunki tarjima talabalari boshqa lingvistik jihatlar kabi ikki til o'rtasidagi morfologik farqlarga ham e'tibor berishlari kerak. Ingliz tilida faqat shaxsiy egalik va refleksiv uchunchi shaxs olmoshlarida aks ettiriladigan semantik mezonlarga asoslangan pronominal jins tizimi mavjud va undan foydalanish oddiy tamoyillar bilan belgilanadi. Arab tilida esa ikkita jins mavjud: erkak va ayol. Birinchisi erkak mavjudotlar va jonsiz narsalarga nisbatan rasmiy belgilanmagan otlar uchun ishlatiladi; ikkinchisi ayol mavjudotlar uchun va jonsiz narsalarga ishora qiluvchi rasmiy belgilangan otlar uchun ishlatiladi. Arab tilida so'zlar ikki xil: 1) muannas (ayol) 2) muzakkar (erkak) jinsini ifodalaydi. So'zning muannas ya'ni ayol jinsida ekanligini bildiradigan yozilishdagi tashqi (morfologik) belgilaridan biri bu so'zning ta'marbuta (ة) bilan tugagan bo'lishidir. Ikkinchisi esa alif va hamza (ا) bilan tugashi bunday so'zlar kam uchraydi:

davo: دَاءٌ

kasallik : دَوَاءٌ

Uchinchidan, so'zning alif maqsura (ى) bilan tugashi. Bunday so'zlar ham juda kam uchraydi bular:

xushxabar: بُشْرَى

kasalxona: مُسْتَشْفَى

qolgan muannas jinsdagi so'zlar ular anglatgan mazmuniga qarab aniqlanadi. Misol uchun ayol kishini misol uchun:

إِمْرَأَةٌ woman - ayol

أُخْتٌ sister - singil/opa

أُمٌ mother - ona

yoki ularning ismini bildiruvchi so'zlar, tananing juft a'zolarini bildiruvchi so'zlar, xalqlar, davlatlar, shaharlarning nomlari, yaratilishiga ko'ra yagona bo'lgan narsalarning nomlaridir. Qolgan so'zlar muzakkar ya'ni erkak jinsiga taaluqli so'zlardir. Ba'zi so'zlar esa ikkita jinsga ham tegishlidir. Ularni biz lug'at kitoblaridan topib bilib olishimiz mumkin. Ranglar misolida ko'rishimiz mumkin ikkala jinsda o'zgarishini ingliz tilida o'zgarishsiz ya'ni ikkala jins uchun bir xil ishlatiladi ranglar.

Ayollar uchun:

Oq-white-بيضاء

Qora-black-سوداء

Ko'k-blue-ازرقاء

Erkaklar uchun :

white-ابيض

black-اسود

blue-ازرق

Sariq- yellow- صفراء

yellow- اصفر

Yashil-green- خضراء

green- اخضر

Leksik jihatdan ingliz tilida uch xil jins ko'rsatilgan; erkaklik, ayollik va betaraflik, ya'ni erkak jinsini ifodalovchi barcha so'zlar uchun erkak jinsi: bola, qirol, amaki, ota, shahzoda... va hokazo. Ayol jinsini ifodalovchi barcha so'zlar uchun ayol jinsi: qiz, opa, malika, xola, malika... va hokazo. Jonsiz narsalar uchun neytral jinsi: kitob, uy, qalam, stol... va hokazo. Arab tilida esa faqat ikki xil jins, erkak va ayol jinsi mavjud. Ikkala tilda ham erkak jinsi belgilanmagan, arab tilida esa ayol jinsi belgilangan. Arab tilida neytral jins yo'q, shuning uchun bunday turning yo'qligi tilni o'rganayotgan talabalar uchun muammo tug'dirishi mumkin. Ikkinchidan, ikkala til ham ko'plik va birlik shaklga ega. Birinchidan, inglizcha otlar ikkita son farqiga ega (birlik va ko'plik), birlik bittani bildiradi va ko'plik ikki va undan ortig'ini bildiradi. Holbuki, arabcha otlar uchta sanoq sistemasiga ega. Birlikni bildiruvchi birlik, ikkilikni bildiruvchi qo'sh shakl va ko'plikni bildiruvchi ko'plik shakli. Ingliz tilidagi birlik belgilanmagan, arab tilida esa ayollik birligi belgilar bilan belgilanadi.

Ingliz tilida muntazam ko'plik shakli birlikka -lar qo'shimchasini qo'shish bilan belgilanadi, arab tilida esa erkak tovushi ko'plik ma'nosi nominativ holatda / -u:n/, tuslovchida esa /-in/ qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. dativ holatlar. Ayol tovushining ko'pligi birlikka /-a:t/ qo'shimchasini qo'shish bilan belgilanadi. Ko'plik shakli orasidagi farq arab tilini ingliz tilini o'rganuvchilar uchun ham, arab tilini o'rganuvchilar uchun ham muammo tug'dirishi mumkin. Ta'marbuta bilan tugagan otga qo'shiladigan qo'shimchasi qo'shilsa, ta'marbuta so'zdagi so'nggi harf bo'lmay qoladi va u oddiy misolga aylanadi. (tolibatun) talaba qiz degan ma'noni anglatadi: (tolibatan) ikki talaba qiz degan ma'noni anglatadi. Arab tilida ikki xil ko'plik shakli mavjud: erkak va ayol otlarining tovushli ko'pligi va erkak va ayol otlarining sinq ko'pligi. Erkak ovozi ko'plik morfemalarni (-u:n) nominativ holatda, (-i:n) qo'shish orqali yasaladi. Ism barcha tillarning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Biz tilning mavjudligini otsiz tasavvur qila olmaymiz. Ushbu maqolada arab tili va ingliz tilidagi otlarning qiyosiy tahlili o'tkazildi, bu esa gender tillari o'rtasidagi o'xshashlikni aniqlaydi. Ingliz tilida grammatik jins va raqam ikki jins uchun bir xil ishlatiladi, arab tilida esa jins kategoriyasiga qarab raqam ohriga qo'shish orqali ifodalanadi.

Muannas jinsi

Muzakkar jinsi

Ayolustoz - معلمة	Erkak ustoz- معلم
Qiz bola talaba- طالبة	O'g'il bola talaba- طالب
Qiz bola o'quvchi- تلميذة	O'g'il bola o'quvchi- تلميذ
Ko'rsatish olmoshi bu- هذه	Ko'rsatish olmoshi bu- هذا
Ko'zoynak- نظارة	Kompyuter- حاسوب
Hamyon- محفظة	Uy telefoni- هاتف
Oq rang- بيضاء	ابيض
Qora rang- سوداء	اسود
Ko'k rang- زرقاء	ازرق

Isming nima? - ما اسمك؟

Ismim Muhammad- اسمي محمد

Qayerdansen? - مَنْ اَيْنَ انت؟

Albaniyalikman- انا من البانيا

Isming nima?- ما اسمك؟

Ismim Omina- اسمي امينة

Qayerdansen? - مَنْ اَيْنَ انت؟

Misrdanman- انا من مصر

Bu yerda birinchi savolda shuni ko'rishimiz mumkinki, erkak va ayol nutqida isming nima deb so'ralgan savolda erkak nutqida savolda "masmuka?" Ayol nutqida esa "masmuki?" ko'rinishida berilmoqda ya'ni ularning foydalanayotgan so'zlaridagi asosiy grammatik farq bu qo'shimchalarda va har bir so'z ularda jinsga qarab tanlab ishlatiladi. Ikkinchi savolda ham qayerdansen? deb so'ralgan erkak nutqidagi savolga e'tibor bersak, "min ayna anta?" Ayol nutqida esa huddi shu savol "min ayna anti?" ko'rinishida berilgan bundan ko'rinib turibdiki gender tushunchasi ya'ni jins kategoriyasi arab tili grammatikasida juda muhim va ahamiyatga ega.

Ko'rib turganingizdek, arab tilida gender ya'ni jins tushunchasi juda kuchli bo'lib, hamma narsa, ismlar, ranglar, hafta kunlari, hatto fe'llarning ham talaffuzi va yozilishi boshqacha. Xulosa qilib aytish mumkinki, har ikkala tilda ham gender tizimi mavjud. Ingliz tili tabiiy jinsga ega, arab tili esa grammatikdir. Ikkalasida ham erkak jinsi belgilanmagan, arab tilida esa ayol jinsi belgilangan. Ingliz tili umumiy yoki ikki jinsli jinsni ko'rsatadi, masalan, erkak yoki ayol jinsi uchun ishlatiladigan otlar, boshqa tomondan, arab tilida bu otlarni erkak yoki ayol otlari sifatida ajratib turadi. Arab va ingliz tillari sonlar tizimida birlik va ko'plik ma'lumotlarini taqsimlaydi, arab tilida esa ingliz tilida mavjud bo'lmagan ikkilik ya'ni ikki taraflama mavjud. Arab tilidagi ko'plikning turlari bor: tovush erkak ko'plik, tovush ayol ko'plik va singan ko'plik. Gender tushunchasi ya'ni jins kategoriyasi arabcha otlarda keng tarqalgan bo'lib, aksariyat ayol otlarida jins qo'shimchasi mavjud. Ingliz tilida ham, arab tilida ham ot nutqning bir qismi sifatida alohida ahamiyatga ega ekanligini inkor etib bo'lmaydi. Ingliz tilidagi otning maydoni cheklangan, ammo arab tilida uning maydoni kengdir. Ikkinchi tilni o'zlashtirish sohasidagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, grammatik jins hatto yuqori darajadagi arab tili o'rganuvchilari egalari uchun eng qiyin tuzilmalardan biridir. Ingliz va arab tillari gender kelishuviga ega tillardir. Tildagi jins grammatik jins deb ataladi. Ingliz va arab tillarining grammatik jinsi muhokama mavzusidir. Ushbu maqoladagi gender kelishuvining tavsiflari gender haqida ingliz va arab tillarida ko'proq tushunish uchun o'rganiladi. Bundan tashqari, ingliz va arabcha tavsiflarni taqqoslash orqali o'xshashlik va farqlar topiladi. Tahlil tavsiflash usuliga tegishli. Har ikki til tushunchasini jins nuqtai nazaridan tavsiflash va ular orasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlashdan boshlanadi. Ingliz va arab tillarini solishtirgandan so'ng, ikkala tilning o'xshash tomonlari borligi aniqlandi. Birinchi o'xshashlik turli so'zlardan foydalanish va otlar oxiriga qo'shimchalar qo'shish. Ikkinchi o'xshashlik - erkak va ayolni ajratib turadigan uchinchi birlik olmoshlar. O'xshashliklardan tashqari, ular orasida farqlar ham mavjud. Farqlar fe'l va sifatdash kelishigida. Ingliz tilida fe'l va sifat kelishigi mavjud emas, arab tilida esa ular mavjud.

REFERENCES

1. ALHAWARY, M. (2009). Arabic second language acquisition of morphosyntax. Yale University Press.
2. Cain, J., Weber-Olsen, M., & Smith, R. (1987). Acquisition strategies in a first and second language: Are they the same? *Journal of Child Language*, 14(2),
3. Carroll, S. E. (1989). Second language acquisition and the computational paradigm. *Language Learning*, 39(4),
4. Loos, Eugene. Et al 2003. Glossary of linguistic terms; what is noun?
5. Merriam – Webster Dictionary (online) Merriam – Webster, Incorporated 2014
6. Chomsky, N. (2002). *Syntactic Structures*. Walter de Gruyter:
7. Berlin.